

על השמוש בתרופות בפסח

ד"ר י. שנרב

מדי שנה מתעוררות בעיות בגלל חשש חמץ בשמוש בתרופות בפסח. כדאי להזכיר בהוקרה את הפעולה המועילה ביותר מצד כמה גופים רבניים* אשר מפרסמים מדי שנה בשנה רשימה של תרופות ששמושן מותר בפסח, או — במקרה של חשש חמץ — יש להשתמש בהן רק אחרי שנוי צורת התרופה, או, אם זה אפשרי, יש לקחת אותן לא דרך הפה בצורה של טבליות אלא כוריקות או פתילות.

מאחר שגם בין קהל הרופאים וגם בין הנצרכים לא תמיד ברור עד כמה המושג "חמץ" חל על תרופות מסוימות, חשבנו לנכון לציין כמה עקרונות חשובים בקשר לנושא זה.

כידוע, נחשב חמץ כל דבר הנעשה מחמשת מיני דגן, דהיינו חיטה, שעורה, כוסמין, שיפון ושבולת שועל, עיסתם באה לידי חימוץ. (גם באכילת מצה אינם יוצאים ידי חובתם בליל ראשון של פסח אלא כשהמצה עשויה מחמשת מיני דגן האלה; באפיית המצה נוהרים במיוחד שהעיסה לא תבא לידי חימוץ.) אצל האשכנזים הרחיבו את איסור החמץ גם על קטניות. אבל במקרים מסוימים, כמו בשנת צרה של חוסר מזון או אצל חולה, אף שאין בו סכנה, הקלו בשמוש בקטניות ובתוצרתן.

כל החומרים המופקים מחמשת מיני דגן הנ"ל נחשבים כחמץ. כך למשל עמילן המופק מגרעיני תבואה או אלקוהול שנוצר ע"י תסיסה של החלק העמילני של תבואה, או גלוקוזה שמפיקים מעמילן ע"י פרוק הידרוליטי באמצעות חומצות מינרליות מהולות, כל אלה אסורים ונחשבים כחמץ.

כאן יש להעיר שחומרים כמו אלה שצוינו הם תוצרות ישירות — או כמעט ישירות — של החומרים הגולמיים, דהיינו מיני דגן. נשאלת השאלה עד כמה נחשבים כחמץ גם חומרים שאינם תוצרת ישירה מחומרי גלם דגניים אלא תוצרת של תהליך כימי נוסף, ז. א. תולדה של תוצרת ראשונית. נזכיר למשל חומצת חומץ או אתר, שאפשר להפיקם באלכוהול ע"י תהליך כימי, ושתכונתם כמובן שונה בהחלט מתכונות החומר ששמש כחומר מוצא (אלכוהול). השאלה הזאת, עד היכן חל עוד המושג „חמץ“ על חומרים המתקבלים אחרי שרשרת תהליכים כימיים, זאת היא שאלה עליה יצטרכו לענות מורי ההלכה.

(* ועד הכשרות שע"י העדה החרדית בירושלים
המועצה הדתית ירושלים

אשר לחומרים הראשוניים שהוזכרו למעלה, יש להדגיש שאי אפשר לטעון שבכל אלכוהול או בכל עמילן הנמצאים בשוק — ובעקר כאן בארץ — קיים חשש חמץ. רק אלכוהול תוצרת חו"ל הוא בחזקת חמץ. אלכוהול תוצרת הארץ אינו מופק ממיני דגן, וגם לא משתמשים בהכנתו בחומרי עזר המכילים חמץ, ולכן לא קיים אצלו חשש חמץ. בנוגע לעמילן יש לדאוג שמקורו יהיה תפוחי אדמה או תירס. ואשר לגלוקוזה, יש לציין גם גלוקוזה אינה צריכה להיות נחשבת בכל מקרה כחמץ, מפני שבהרבה מקרים היא מופקת מעמילן של תפוחי אדמה או תירס. לכן כדאי לברר את מקור הגלוקוזה ולא יתכן לבטל את השמוש בגלוקוזה בפסח ללא הבחנה.

בתרופות יש להבדיל בין חומרי רפואה אשר הם כשלעצמם, כחלק פעיל של התרופה, נחשבים חמץ, לבין אלה שבהכנתן משתמשים בחומרי עזר שיש בהם חשש חמץ.

לסוג הראשון שייכים למשל טינקטורות המכילות אלכוהול תוצרת חוץ או סירופים המכילים גלוקוזה שמקורה אינה ידועה. כמו כן תרופות המכילות לתת (מלט) או סוגים שונים של ויטמינים (כמו D_2, B_2) המופקים משמרים. לסוג השני שייכים טבליות, בהן החומר הפעיל אינו חמץ, אלא שבהכנתן מוסיפים עמילן כחומר דביק. יש להדגיש שרוב בתי חרושת הפרמצבטיים בארץ עברו בשנים האחרונות להשתמש בעמילן של תירס או תפוחי אדמה בייצור טבליות, כך שהחשש שטבליות תוצרת הארץ יכילו חמץ נעשה קטן בזמן האחרון. ישנם מומחים המסוגלים להבדיל בבדיקה מיקרוסקופית בין המינים השונים של עמילן שבתוך טבליות, ובמקרה הצורך כדאי למסור את הטבליות לבדיקה.

יש עוד לציין שחומרי אנטיביוטיקה נחשבים כחומרים שאין בהם חשש חמץ, במיוחד כשלוקחים אותם בקפסולות וכשאינם מעורבים בוויטמינים.

אבקות לשמוש היצוני אינן חמץ כשמכילות טלקום ללא תוספת של עמילן. אבקת פיסז' וגם משחת פיסז' אינן מכילות חמץ. וכן אפשר להשתמש ללא חשש במשחות כמו וזלינה או משחת בור.

אשר לתרופות מיוחדות ומפורטות הנלקחות במחלות מסוימות, הן פורסמו ברשימות שהוזכרו לעיל וכדאי לעיין בהן בזמן הצורך כדי להסתלק מהספק. הערת העורך: ראה בנידון זה מאמרו של הרב ש"י כהן, תחומין, א. תשמ"ע עמ' 68 — 94.

ואתה יודע, שתקון המידות היא רפואת הנפש וכוחותיה, וכמו שהרופא אשר ירפא הגופות צריך שידע תחלה הגוף אשר ירפאהו כולו וחלקיו מהם, ר"ל גוף האדם, וצריך שידע איוה דברים יחלוהו וישמור מהם, ואיוה דברים יכריאוהו ויכוין אליהם, כן רופא הנפש הרוצה לתקן מדות האדם, צריך שידע הנפש וכוחותיה בכללה וחלקיה ומה יחלה אותה ומה יכריאהה.
(שמונה פרקים להרמב"ם, סרק ראשון)